

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦАРНОЇ СЛУЖБИ**

Кафедра педагогіки та гуманітарних дисциплін

ПОГОДЖЕНО:

Начальник кафедри психології,
кандидат психологічних наук,
доцент, підполковник внутрішньої
служби

О.М. Мірошніченко

«___» _____ 2019 р.

СИЛАБУС

**навчального курсу «Екстремальна психологія»
спеціальність 053 «Психологія»
форма навчання: денна**

РОЗРОБНИК:

ст. викладач кафедри,
кандидат психологічних наук

Т.В. Кухар _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри психології

Протокол № __ від «__» _____ 2019 р.

Кредити та кількість
годин:

4 кредити ECTS; години: 30 лекційних, 30
семінарських та 60 самостійна робота.

Анотація курсу

У наш час майже у кожній державі відбуваються події, пов'язані з природними, екологічними, техногенними та технічними катастрофами, які призводять до загибелі великої кількості людей, а також залишають психологічні та фізичні травми у тих, хто вижив. У сфері екстремальних ситуацій психічне життя людей нерідко набуває своєрідних рис, а психологічні закономірності виступають в особливих поєднаннях, які не властиві іншим умовам життя. Така постановка проблеми зумовлює актуальність аналізу психологічних властивостей особистості, яка перебуває у ризиконебезпечних умовах. Саме це і сприяло появі нової галузі психології – екстремальної психології.

Екстремальними в побутовому спілкуванні найчастіше називають ситуації, що загрожують здоров'ю і самому життю людини. Більш точно екстремальні ситуації можна визначати як несприятливий, складний стан умов людської життєдіяльності, що набув для окремої особи або групи осіб особливої значимості; це об'єктивно складні умови діяльності, що сприймаються й оцінюються як напружені чи небезпечні. Це – зовнішня, об'єктивна сторона проблеми. Суб'єктивно екстремальні ситуації набувають форми екстремальності – особливого стану людської психіки (екстремум-стану), спричиненого незвичними чи екстраординарними умовами, що породжують підвищену тривожність та особливу емоційну напруженість. Ситуація стає для особи надзвичайно значимою, причому безвідносно до того, містить вона реальну небезпеку чи така небезпека лише уявна: екстремальність є суб'єктивним переживанням реальної дійсності. Тому не виключено, що одна й та ж ситуація різними людьми буде усвідомлюватися як екстремальна і ординарна; об'єктивно екстремальна ситуація сприйматиметься конкретною особою як штатна і, навпаки, об'єктивно безпечна – як екстремальна.

Мета курсу

Мета викладання навчальної дисципліни "Екстремальна психологія": розширити наукові уявлення та поглибити теоретичні знання про закономірності функціонування психіки і життєдіяльності індивіда у зоні граничних можливостей та сформувати практичні вміння і навички надання психологічної допомоги постраждалим у екстремальних ситуаціях; сформувати у студентів критичне мислення, стресостійкість та здатність до професійної мобільності.

Організація навчання Тематичний план

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Семінари	Самостійна робота
Розділ 1. Психічні реакції людини на травматичні події в екстремальних ситуаціях					
1	Тема 1. Загальні уявлення про предмет та завдання психології екстремальних ситуацій	9	2	2	5
2	Тема 2. Психологічні особливості особистості у екстремальних ситуацій	9	2	2	5
3	Тема 3. Особливості дії психічної травми при екстремальних ситуаціях	9	2	2	5
Всього за розділом 1		27	6	6	15
Розділ 2. Психологічні особливості переживання екстремальних ситуацій					
4	Тема 4. Психологічні аспекти переживання гострого горя та посттравматичного стресового розладу як анормальної життєвої кризи	13	4	4	5
5	Тема 5. Екстремальна професійно-психологічна підготовка персоналу ризиконебезпечних професій	9	2	2	5
Всього за розділом 2		22	6	6	10
Розділ 3. Зміст психологічної допомоги постраждалим в екстремальних ситуаціях					
6	Тема 6. Психологічно- діагностичне забезпечення діяльності у екстремальних ситуаціях	13	4	4	5
7	Тема 7. Перша психологічна допомога особі в екстремальних ситуаціях	13	4	4	5
8	Тема 8. Психологічна допомога постраждалим залежно від виду екстремальної ситуації	9	2	2	5
9	Тема 9. Психологічна допомога та самопомога особі у екстремальних ситуаціях	9	2	2	5
10	Тема 10. Позбавлення волі як екстремальна ситуація	9	2	2	5
11	Тема 11. Поведінка натовпу в екстремальних ситуаціях	9	2	2	5
12	Тема 12. Суїцидальна поведінка	9	2	2	5
Всього годин за курсом		120	30	30	60

Завдання до семінарів

Семінарські заняття

Готуючись до семінарського заняття Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність конспекту всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та

отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки). Відсутність конспекту або неповний конспект, навіть за умови вашої присутності на семінарі, оцінюється в 0 балів.

Плани семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Загальні уявлення про предмет та завдання психології екстремальних ситуацій	2
2	Психологічні особливості особистості у екстремальних ситуацій	4
3	Особливості дії психічної травми при екстремальних ситуаціях	2
4	Психологічна аспекти переживання гострого горя та посттравматичного стресового розладу як анормальної життєвої кризи	4
5	Екстремальна професійно-психологічна підготовка персоналу ризиконебезпечних професій	2
6	Психологічно-діагностичне забезпечення діяльності у екстремальних ситуаціях	2
7	Перша психологічна допомога особі у екстремальних ситуаціях	2
8	Психологічна допомога постраждалим залежно від виду екстремальної ситуації	4
9	Психологічна допомога та самопомога особі у екстремальних ситуаціях	2
10	Позбавлення волі як екстремальна ситуація	2
11	Поведінка натовпу в екстремальних ситуаціях	2
12	Суїцидальна поведінка	2

Тема 1. Загальні уявлення про предмет та завдання психології екстремальних ситуацій

1. Предмет, завдання екстремальних ситуацій. Поняття та види екстремальних ситуацій.

2. Життєві кризи особистості за Ф. Василюком та Т. Титаренко.

3. Конфліктні та безконфліктні надзвичайні ситуації.

Література: основна № 1-5, 10, 15, 20-22; допоміжна № 3-6, 15, 19, 21.

Тема 2. Психологічні особливості особистості у екстремальних ситуацій

1. Поняття про стрес та основні підходи до його дослідження.

2. Суть та основні теорії подолання стресу.

3. Механізми психологічного захисту особистості у екстремальних ситуаціях.

Література: основна № 1- 5, 8, 19-24; допоміжна № 1, 3, 8, 15.

Тема 3. Особливості дії психічної травми при екстремальних ситуаціях

1. Психічна травма: короткий історичний огляд проблеми.
2. Типи поведінки в екстремальних ситуаціях.
3. Основи травмофокусованої терапії.

Література: основна № 1, 8, 10, 18-22; допоміжна № 2, 3, 8, 15, 21.

Тема 4. Психологічні аспекти переживання гострого горя та посттравматичного стресового розладу як анормальної життєвої кризи

1. Горе як хвороба, як стрес. Стадії переживання гострого горя.
2. Основні принципи психологічної допомоги при гострому горі.
3. Посттравматичний стресовий розлад. Особливості терапії стресових станів.
4. Форми і методи психологічної роботи з психотравмою.
5. Реакція дітей та підлітків на смерть близької людини.

Література: основна № 1, 2, 7, 9-12; допоміжна № 12-15, 18, 20.

Тема 5. Екстремальна професійно-психологічна підготовка персоналу ризиконебезпечних професій

1. Організація екстремальної професійно-психологічної підготовки персоналу аварійно-рятувальних служб, військовослужбовців.
2. Сучасні психолого-педагогічні технології розвитку екстремально значущих якостей персоналу МНС України.
3. Основні стратегії регуляції професійного стресу працівників ризиконебезпечних професій

Література: основна № 10, 14, 15, 22, 25; допоміжна № 5, 8, 18, 20.

Тема 6. Психологічно-діагностичне забезпечення діяльності у екстремальних ситуаціях

1. Поняття "метод", "методика", "методологія".
2. Основні методи дослідження психічного стану, поведінки постраждалих у екстремальних ситуаціях.
3. Загальна характеристика психотехнік діагностики адаптації до стресу, стресостійкості, дезадаптивних станів у екстремальній ситуації.
4. Проективні методики, що застосовуються в психології екстремальних ситуацій.

Література: основна № 8, 10, 12, 20, 24; допоміжна № 1, 3, 7, 15, 20.

Тема 7. Перша психологічна допомога особі у екстремальних ситуаціях

1. Питання, мета та завдання екстренної психологічної допомоги постраждалим в екстремальній ситуації.
2. Поняття про страх, ступор, плач, нервову тремтіння, агресію, апатію, паніку, невроз.
3. Види першої психологічної допомоги людям в залежності від психогенної реакції на екстремальну ситуацію.

4. Особливості першої психологічної допомоги персоналу аварійно-рятувальних служб.

5. Основні напрямки роботи психолога в осередку екстремальної ситуації.

Література: основна № 7, 10, 14, 17, 18; допоміжна № 1, 3, 4, 21.

Тема 8. Психологічна допомога постраждалим залежно від виду екстремальної ситуації

1. Особливості психічних розладів у постраждалих від стихійних лих, катастроф.

2. "Стокгольмський синдром", "В'єтнамський синдром". Психологічні наслідки, викликані військовими діями.

3. Особливості психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій та сім'ям загиблих військовослужбовців АТО.

Література: основна № 1, 2, 7, 10, 15, 20; допоміжна № 2-4, 20, 21.

Тема 9. Психологічна допомога та самопомога особі у екстремальних ситуаціях

1. Психологічна профілактика психічних розладів в осіб, які пережили екстремальну ситуацію.

2. Форми і методи психологічної роботи з психотравмою.

3. Мета, специфіка та завдання основних напрямків комплексної реабілітації постраждалих в екстремальній ситуації.

Література: основна № 1-6, 10-15, 20-22; допоміжна № 1, 3, 9, 15, 20, 21.

Тема 10. Позбавлення волі як екстремальна ситуація

1. Психічні стани засуджених та динаміка їх протікання в умовах позбавлення волі.

2. Соціально-психологічна адаптація засуджених в умовах соціальної ізоляції.

3. Формування психологічної готовності персоналу ДКВС до дій в екстремальних ситуаціях.

Література: основна № 1-6, 10, 12, 23; допоміжна № 1, 3, 10, 13, 20, 22.

Тема 11. Поведінка натовпу в екстремальних ситуаціях

1. Поняття натовпу. Різновиди натовпу.

2. Основні концепції масової поведінки.

3. Специфіка поведінки людей у натовпі. Правила поведінки.

Література: основна № 1-6, 8, 10, 15; допоміжна № 1, 3, 7, 10, 14, 18.

Тема 12. Суїцидальна поведінка

1. Поняття суїциду. Форми самогубств.

2. Причини і чинники суїциду. Чинники підвищення ризику суїцидальної поведінки.

3. Шляхи профілактики суїцидальної поведінки засуджених. Рекомендації щодо ефективного проведення бесіди із суїцидентом.

Література: основна № 1-3, 8, 10, 18; допоміжна № 1, 3, 7, 11, 19, 20.

Завдання для самостійної роботи

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань самостійної роботи вам необхідно зробити конспект нижчезазначених питань. Кожне питання має бути ґрунтовно висвітлене в обсязі не менше двох сторінок рукописного тексту.

1. Розкрити суть міждисциплінарного визначення психологічної допомоги в екстремальних ситуаціях.

2. Стрес-фактори, які визначають екстремальність ситуації.

3. Охарактеризувати типи життєвих криз особистості.

4. Систематизувати основні методи психології екстремальних ситуацій та оформити їх у вигляді таблиці.

5. Розтлумачити феноменологію понять "стрес", "психічна напруженість", "психологічний стрес", "синдром емоційного вигорання".

6. Визначити основні клінічні ознаки синдрому гострого горя.

7. З'ясувати, яка психологічна допомога надається дитині в залежності від стадій переживання горя.

8. Основні напрямки діяльності практичних психологів щодо зниження рівня психічних втрат та психічної недієздатності серед персоналу аварійно-рятувальних служб та військовослужбовців.

9. Описати методику "копінг-поведінка" в стресових ситуаціях.

10. Визначити, які проєктивні методики доцільно застосовувати у психології екстремальних ситуацій.

11. Особливості психологічної допомоги ветеранам АТО.

12. Методи психологічної роботи з психотравмою.

Література: основна № 1, 2, 5, 10-13; допоміжна № 2-5, 10, 21.

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання виконуються у вигляді рукописного есе обсягом до 5 сторінок за темою яка обирається з нижченаведеного переліку або індивідуальною темою погодженою з викладачем. При написанні есе доцільним буде скористатись порадами за посиланням: <https://zno.if.ua/?p=985>.

Тематика есе:

1. Життєві кризи особистості.
2. Проблема екстремальності у сучасній психологічній науці.
3. Чинники психологічного впливу на персонал ДСНС в умовах екстремальної ситуації.
4. Толерантність до стресу як провідна проблема психології здоров'я.
5. Сучасний стан дослідження професійного стресу серед фахівців ризиконебезпечних професій.
6. Депресивні розлади як відповідь на стресові ситуації: етіологія, клінічні ознаки, патогенез та психокорекція.
7. Психологічні технології стресостійкості особистості.
8. Стан тривоги як форма психічної реакції на травматичні події.
9. Образа як реакція особи в екстремальних ситуаціях.
10. Поведінкові реакції дітей та підлітків на смерть близької людини.
11. Основи консультування суїцидальних клієнтів.
12. Програма профілактики суїцидальної поведінки осіб різних вікових груп.
13. Алкоголізм як деструктивний вихід з кризової ситуації.
14. Профілактика професійного стресу серед персоналу аварійно-рятувальних служб.
15. Депресія осіб як типова реакція людей в екстремальних ситуаціях.
16. Синдром набутої безпорадності в осіб в умовах екстремальної ситуації.
17. Роль почуття гумору у подоланні наслідків дії травматичної ситуації.
18. Психологічні портрети терориста та її жертви.
19. Психічні травми, викликані військовими діями.
20. Віддалені наслідки аварії на Чорнобильській АЕ.
21. Жорстоке ставлення до дітей як соціально-психологічна проблема.

Порядок оцінювання

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в Таблиці 1.

Таблиця 1

№	Назва теми	Всього балів	Форма заняття та		
			Лекції (ведення конспекту)	Семінари (конспектування, питань, виступ, доповнення)	Самостійна робота (опрацювання матеріалів для підготовки, успішне виконання завдань)
Розділ 1. Психічні реакції людини на травматичні події у надзвичайних ситуаціях					
1	Загальні уявлення про предмет та завдання психології надзвичайних ситуацій.	9	2	2	5
2	Психологічні особливості особистості у надзвичайних ситуацій	9	2	2	5
3	Особливості дії психічної травми при надзвичайних ситуаціях.	9	2	2	5
Розділ 2. Психологічні особливості переживання екстремальних ситуацій					
4	Психологічні аспекти переживання гострого горя та посттравматичного стресового розладу як анормальної життєвої кризи.	13	4	4	5
5	Екстремальна професійно-психологічна підготовка персоналу ризиконебезпечних професій.	9	2	2	5
Розділ 3. Зміст психологічної допомоги постраждалим у екстремальних ситуаціях					
6	Психологічно-діагностичне забезпечення діяльності у надзвичайних ситуаціях	13	4	4	5
7	Перша психологічна допомога особі у надзвичайних ситуаціях.	13	4	4	5
8	Психологічна допомога постраждалим залежно від виду надзвичайної ситуації	9	2	2	5
9	Психологічна допомога та самопомога особі у надзвичайних ситуаціях	9	2	2	5
10	Позбавлення волі як	9	2	2	5

	екстремальна ситуація				
11	Поведінка натовпу в екстремальних ситуаціях	9	2	2	5
12	Суїцидальна поведінка	9	2	2	5
Разом		120	30	30	60
Виконання завдань для самостійної роботи на написання есе		5			
Залік		25			
Всього		100 балів			

За ведення конспекту лекцій нараховується 1 бал за кожну тему, що повністю відображена у вашому конспекті. Таким чином, за роботу на лекціях ви можете отримати до 9 балів. Нагадуємо, що під час лекцій та інших занять не припустимо відволікатись розмовами, користуватись мобільними телефонами та іншими гаджетами, порушувати дисципліну в будь який інший спосіб. Запізнення на лекцію так само не припустимі, викладач залишає за собою право не допустити до заняття студента, що порушує дисципліну або запізнюється. Поважайте працю викладача, ваших товаришів по навчанню та себе – дотримуйтесь дисципліни під час освітнього процесу. Ці ж самі правила поведінки поширюються й на інші форми занять (семінари, практичні). Користування гаджетами для доступу до мережі Інтернет припустиме лише під час семінарських/практичних занять за вказівкою чи дозволом викладача. Пропущені лекції слід відпрацювати переписавши конспект та продемонструвавши його викладачу, при цьому слід бути готовим відповісти на його питання за змістом лекції.

Робота на семінарах оцінюється за наступними критеріями:

- ваша присутність та повний конспект семінарських питань забезпечують вам 1 бал;
- для того аби отримати ще один бал слід брати участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача, висловлення своєї обґрунтованої точки зору під час обговорення проблемних питань);
- виступ із доповіддю на питання за планом семінарського завдання може принести вам ще один бал за умови, що відповідь буде змістовною та відповідати плановому питанню;
- якщо, при виступі, ви проявите ґрунтовну підготовку, висловите власну точку зору щодо висвітлюваної проблеми й підкріпите її аргументацією, правильно відповісте на уточнюючі питання викладача то можете отримати ще 1 бал.

Таким чином ваша участь в роботі семінару може принести вам до 4 балів за одне заняття. Пропущений семінар відпрацьовується написанням конспекту всіх питань з плану заняття та відповідями на питання викладача за змістом семінару під час відпрацювання.

Практичні заняття можуть принести вам по 2,5 бали за одне заняття за умови попереднього опрацювання матеріалів для підготовки до заняття й успішного виконання всіх завдань безпосередньо на самому занятті. Не виконання завдань знижує ваш бал пропорційно відсотку й рівнів складності завдань з якими ви не впорались. Ваша присутність без підготовки та нездатність впоратись із завданнями оцінюється 0 балів. Відпрацювання пропущених чи оцінених у 0 балів занять відбувається за умови попереднього ознайомлення з матеріалами для підготовки до практичного заняття та виконання завдань запропонованих викладачем (увага – завдання можуть відрізнитись від тих, що вирішували ваші одногрупники).

Самостійна робота оцінюється викладачем з розрахунку 0,5 бала за два повністю висвітлених в конспекті питання з вищенаведеного списку. За виконання завдань для самостійної роботи ви можете отримати до 2,5 бали.

Кожен курсант (студент, слухач) має до кінця жовтня написати та надати викладачу есе на тематику з запропонованого переліку або за власною темою узгодженою з викладачем. Успішне виконання цього завдання оцінюється в 5 балів. При цьому оцінка відбувається узагальненням балів за 5 критеріями: 1) грамотність та оформлення – 0,5 бала; 2) відповідність змісту темі – 0,5 бала; 3) структурна логічність – 0,5 бала; 4) аргументованість висновків – 0,5 бала; 5) оригінальність роботи та культура посилань на джерела – 0,5 бала.

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається у вигляді усного заліку на якому ви можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості ваших відповідей. На заліку викладач задає вам 4 питання з переліку наведеного нижче, кожна відповідь дає вам до 10 балів. Якщо під час проходження курсу ви набрали 60 балів то маєте право не здавати залік вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в Таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре

75-81	C	
64-74	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Питання до заліку

1. Описати предмет і основні завдання психології екстремальних ситуацій і як вона пов'язана з іншими галузями науки?
2. Визначити чинники розвитку безпосередніх та віддалених негативних наслідків екстремальної ситуації.
3. Дати характеристику конфліктним та безконфліктним екстремальним ситуаціям.
4. Описати різновиди екстремальних ситуацій згідно законодавства України.
5. Охарактеризувати життєві кризи особистості (за Т.Титаренко).
6. Описати кризи особистості на основі внутрішнього та зовнішнього життєвих світів (за Ф.Василюком).
7. Дати характеристику концепції стресу і «загального адаптаційного синдрому» Г.Сельє?
8. Описати механізми психологічного захисту особистості і адаптації у екстремальних ситуаціях?
9. Охарактеризувати чинники розвитку безпосередніх та віддалених негативних наслідків екстремальних ситуацій.
10. Описати періоди розвитку психотравмуючої ситуації.
11. Охарактеризувати стадії (фази) переживання психотравмуючої ситуації.
12. Дати характеристику основним принципам першої (екстреної) психологічної допомоги постраждалим у екстремальних ситуаціях.
13. Дати характеристику психологічній допомозі постраждалим внаслідок техногенних катастроф (на прикладі аварії на ЧАЕС).
14. Дати характеристику різновидам дисфункціонального горя.
15. Дати характеристику роботи психолога з постраждалими різних категорій на місці ліквідації наслідків екстремальної ситуації.
16. Назвати принципи надання психологічної допомоги працівникам аварійно-рятувальних служб.
17. Описати психологічні наслідки аварії на Чорнобильській АЕС.
18. Описати етіологію і патогенез синдрому набутої беспорядності.
19. Описати критерії діагностики посттравматичного стресового розладу.

20. Описати методику WCQ (дослідження копінг-поведінки), методику визначення ведучих механізмів психологічного захисту.
21. Описати методику ОСЗ Холмса-Райха, шкалу оцінки впливу травматичної події.
22. Описати основні принципи психологічної допомоги при гострому горі.
23. Описати основні психотехніки діагностики психічного стану постраждалих у екстремальній ситуації.
24. Описати специфіку діагностики психічних станів у дітей, які пережили екстремальні ситуації.
25. Описати основні психотехніки корекції посттравматичного стресового розладу у дітей.
26. Описати особливості організації екстремальної професійно-психологічної підготовки персоналу аварійно-рятувальних служб.
27. Описати правила першої психологічної допомоги постраждалим в екстремальній ситуації.
28. Описати психогенні реакції постраждалих залежно від періоду розвитку екстремальної ситуації.
29. Описати суть «в'єтнамського синдрому».
30. Охарактеризувати вікові особливості переживання горя.
31. Охарактеризувати першу психологічну допомогу постраждалим в залежності від вираженої психогенної реакції на екстремальну ситуацію.
32. Охарактеризувати методику визначення домінуючого стану (В.Л.Куликов), методику «Прогноз».
33. Охарактеризувати особливості психогенних реакцій постраждалих від терактів та надання їм психологічної допомоги.
34. Охарактеризувати особливості психологічної допомоги учасникам бойових дій.
35. Охарактеризувати проєктивні методи, що доцільно застосовувати у психології екстремальних ситуацій.
36. Охарактеризувати психологічну допомогу постраждалим у вогнищах стихійних лих та катастроф.
37. Охарактеризувати специфіку психологічної роботи з персоналом аварійно-рятувальних служб в умовах екстремальної ситуації.
38. Охарактеризувати співвідношення понять «екстремальна ситуація» та «екстремальна ситуація».
39. Охарактеризувати стадії (фази) переживання гострого горя осіб, які постраждали у екстремальній ситуації.
40. Охарактеризувати сучасний стан проблеми дослідження стратегій подолання (копінг-поведінки) стресу.

41. Охарактеризувати основні методи роботи з психотравмою осіб, які постраждали у екстремальній ситуації.
42. Дати характеристику методики «Рівень суб'єктивного контролю», шкалі депресії, шкалі безнадії Бека.
43. Дати характеристику надійності професійної діяльності персоналу аварійно-рятувальних служб в умовах екстремальної ситуації.
44. Описати особливості психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій.
45. Описати особливості психологічної допомоги військовослужбовцям, які перебувають на лікуванні у госпіталі.
46. Описати особливості психологічної допомоги ветеранам війни (на прикладі ветеран АТО).
47. Дати характеристику змісту психологічної допомоги сім'ям загиблих військовослужбовців АТО.
48. Охарактеризувати особливості групової психокорекції гострих та посттравматичних стресових станів постраждалих у екстремальних ситуаціях.

Політика академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших курсантів (студентів, слухачів);
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань курсантів (студентів, слухачів).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. О.В.Тімченка. К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. 502 с.
2. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу у дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір»: навчально-методичний посібник / [Богданов .О., Гніда Т.Б., Залеська О.В., Лунченко Н.В., Панок В.Г., Соловійова В.В. / за заг. ред. Богданов С.О., Панок В.Г.] Київ: НаУКМА, ГЛІФ Медіа, 2017. 208 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/11847>.

3. Кризова психологія: Навчальний посібник / За ред. Тімченка О.В. Х.: НУЦЗУ, 2010. 401 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://extrpsy.nuczu.edu.ua/sites/all/books/kryzova.pdf>.
4. Кулеша-Любінець М.М. Техніки психологічної допомоги та самодопомоги особі у екстремальній ситуації: навчально-методичний посібник / М.М.Кулеша-Любінець. Івано-Франківськ: Кушнір Г. М., 2017. 72 с.
5. Левченко К.Б. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навчально-методичний посібник / Левченко К.Б., Панок В.Г., Трубавіна І.М. К. : Агентство “Україна”. 2015. 176 с. Електронний ресурс. Режим доступу: 20151023114554_simyi_z_ditmy_v_period_viysk_konfliktu.pdf.
6. Лефтеров В.О. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ: монографія / Лефтеров В.О., Тімченко О.В. Донецьк: ДІВС МВС України, 2002. 324 с.
7. Мартіна Мюллер Якщо ви пережили психотравмуючу подію / Мартіна Мюллер. Львів: Видавництво УКУ, Свічадо, 2014. 120 с.
8. Панок В.Г. Методичні підходи до надання психологічної допомоги потерпілим від техногенної катастрофи / Центр. соц. експертиз і прогнозів ін.-ту соціол. НАН України та ін. К., 1999. 104 с.
9. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос та ін. за ред. З. Г. Кісарчук. К.: ТОВ “Видавництво “Логос”, 2015. 207 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://inpsy.naps.gov.ua/userfiles/files>.
10. Психологічна підтримка в умовах екстремальних ситуацій: підхід резилієнс: навч.- метод. посіб. / [Н.Гусак, В.Чернобривкіна, В. Чернобривкін, А. Макименко, С. Богданов, О.Бойко; за заг. ред. Н. Гусак]; Нац. Ун-т «Києво-Могилянська академія». – Київ : НаУКМА, 2017. 92 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/246>.
11. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Титаренко Т.М. – К.: Либідь, 2003. 376 с.
12. Шевченко О.Т. Психологія кризових станів: Навч. посіб. / Шевченко О.Т. К., 2005. 120 с.
13. Яковенко С.І. Соціально-психологічна допомога при екстремальних ситуаціях та критичних інцидентах / Яковенко С.І., Лисенко В.І.; НАН України. Ін-т соціології. Центр соціал. експертиз і прогнозів. К., 1999. 224 с.
14. Всемирная организация здравоохранения, War Trauma Foundation и World Vision International (2014). Первая психологическая помощь: руководство для работников на местах. Женева: ВОЗ, 2014.
15. Исаев Д.Н. Детская медицинская психология. Психологическая педиатрия / Исаев Д.Н. СПб.: Речь, 2004. 384 с.

16. Карсон Р. Анормальная психология / Карсон Р., Батчер Дж., Минека С. 11-е изд. СПб.: Питер, 2004. 1167с.
17. Клиническая психология: Учебник для студентов медицинских вузов и факультетов клинической психологии / Под ред. проф. Б.Д.Карвасарского. СПб., 2002.
18. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология / Менделевич В.Д. М.: Медпрес., 2001.
19. Моляко В.А. Особенности проявления паники в условиях экологического бедствия (на примере Чернобыльской атомной катастрофы) / Моляко В.А. // Психологический журнал. 1992. №2. С.66-74.
20. Психогении в экстремальных условиях/ Александровский Ю.А., Лобастов О.С., Спивак Л.И., Щукин Б.П. М.: Медицина, 1991. 96 с.
21. Психологическая защита в чрезвычайных ситуациях: Учебное пособие / Под ред. Л.А.Михайлова / Михайлов Л.А., Маликова Т.В., Шatroвой О.В. и др. СПб.: Питер, 2009. 256 с.
22. Розов В.И. Психология экстремальных ситуаций: адаптивность к стрессу и психологическое обеспечение: научно-практическое пособие / В.И.Розов. К.: КНТ; Саммит-Книга, 2012. 480 с.
23. Самоукина Н.В. Экстремальная психология: Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ», 2000. 288 с.
24. Смирнов Б.А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях Х.: Гуманитарный Центр, 2007. 292 с.
25. Сыропятов О.Г. Психопатология чрезвычайных ситуаций. К.: Наук. світ, 2005. 64 с.
26. Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса СПб.: Питер, 2001. 272 с.

Допоміжна:

1. Дорожевец А. Когнітивні механізми адаптації до кризових подій // Психолог. 2004. №17 (травень). С.20-29.
2. Гриценко Л. Посттравматичний стресовий розлад у дітей: вікові особливості // Психолог. 2004. № 19 (травень). С. 10-16.
3. Миронець С.М. Негативні психічні стани рятувальників в умовах екстремальної ситуації: Монографія К.: Консультант, 2008. 232 с.
4. Клінічна психодіагностика: Практикум / Ред.-упор. М.В.Миколайський. Івано- Франківськ: Місто НВ, 2006. 228 с.
5. Корнієнко І. Психологічна допомога дітям, що зазнали травми внаслідок катастрофи // Психолог. 2004. № 46 (грудень). С.8-12.
6. Кулеша-Любінець М.М. Психологічне благополуччя підлітків, переселених із зони збройного конфлікту // Актуальні проблеми практичної психології: збірник статей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Глухів, 10-11 листопада 2016 року) / МОНУ, ГНПУ ім. О.Довженка [та ін.]; відп. ред. В.М.Поліщук. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О.Довженка, 2016. С.104-108.

7. Овсяннікова Я.О. Психологічна допомога дітям, які пережили психічну травму внаслідок екстремальної ситуації // Право і безпека. 2012. №1 (43). С. 317-321.
8. Василюк Ф.Е. Жизненный мир и кризис: Типологический анализ критических ситуаций // Психологический журнал. 1995. №3. С. 90-101.
9. Александровский Ю.А. Пограничные психические расстройства М.: Медицина, 1993.
10. Анцыферова Л.И. Личность в трудных жизненных ситуациях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита // Психологический журнал. 1994. Т.15. №1.
11. Аргайл М. Психология счастья М.: Прогресс, 1990. 336 с.
12. Бодров В.А. Система психической регуляции стрессоустойчивости человека-оператора // Психологический журнал. № 4. 2000. С. 32-40.
13. Бурлачук Л.Ф. Введение в психологию жизненных ситуаций. М., 1998.
14. Экстренная психологическая помощь: Практическое пособие / М.А.Крюкова, Т.И.Никитина, Ю.С.Сергеева; Центр экстренной психологической помощи. М.: НЦ ЭНАС, 2003. 63 с.
15. Захаров А.И. Неврозы у детей и подростков: анамнез, этиология и патогенез. Л., 1988.
16. Зеленова М.Е. Психологические особенности посттравматических стрессовых состояний у участников войны в Афганистане // Психологический журнал. 1997. №2. С. 34-49.
17. Психология здоровья: Учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и спец. психологии. Под ред. Г.С. Никифорова. СПб и др.: Питер, 2003. 606 с.
18. Стрелков Ю.К. Психология жизненных кризисов и значимых событий // Психологический журнал. 1993. Т.13. №5. С.75-86.
19. Тарабрина Н.В. Синдром посттравматических стрессовых нарушений: современное состояние и проблемы // Психологический журнал. 1992. № 2. С.14-29.
20. Холмогорова А.Б. Психологическая помощь людям, пережившим травматический стресс М.: МГППУ, 2006. 112 с.
21. Щербатых Ю.В. Психология стресса / Щербатых Ю.В. М.: Издательство Эскимо, 2005. 304 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. <http://extrpsy.nuczu.edu.ua/sites/all/books/kryzova.pdf>.
2. 20151023114554_simyi_z_ditmy_v_period_viysk_konfliktu.pdf.
3. <http://inpsy.naps.gov.ua/userfiles/files/>
4. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/246>